Инв. № 32.

КВАРЬ

ДЛЯ

ЧУВАШЪ.

ҪĂВАШ КĔНЕКИ.

ЧЕТЫРНАДЦАТОЕ ИЗДАНІЕ

Православнаго Миссіонерскаго Общества.

КАЗАНЬ.
Типо - Литографія Императорскаго Университета.
1900.

Отъ Переводческой Коммиссіи Православнаго Миссіонерскаго Общества печатать разрѣшается. Казань, 25 апрѣля 1900 года.

Предсѣдатель Коммиссіи, профессоръ Казанской Духовной Академіи **М. Машановъ.**

БУКВАРЬ
ДЛЯ ЧУВАШЪ.

I. Чувашскій отдѣлъ.

А, а. Н, н. Ан. На. Ана.

У, у. Ун, Ну. Уна. Ану. Ануна.

Р, р. Ар. Ара. Ура. Уру. Аран. Анар. Унар.

Ш, ш. Аш. Шу. Шур. Шан. Шар. Ан аш. Ан шан.

Ы, ы. Ыра. Ыран. Ыраш. Ырар. Шыра. Ан шыра. Ыран ыра ырар.

В, в. Ав. Шыв. Ван. Выр. Вар. Вара. Аван. Авар. Аван шыв. Вара ыращ выр. Шыв ан шыра. Аван ыраша вырар.

Л, л. Ал. Авал. Лар. Ула. Вула. Ларар. Шала ан лар. Ула лаша аван. Ыран ула лашана шырар. Аван лар. Ыраша алар.

М. м. Ум. Мул. Ман. Мана. Мала. Ама. Аман. Мар. Мур. Урам. Вулам. Ларам. Манам. Улма. Умна. Вырма. Арман. Ан ман. Ан аман. Аван мар. Ман умма ан лар. Умна ан варала. Ыраш вырмалла. Аван ыраша вырма аван.

С, с. Ус. Сан. Сана. Сыр. Сырас. Сум. Сума. Сав. Сава. Савас. Савалас. Сула. Сулла. Сунас. Салам. Салма. Самана. Вырас. Улас. Усал. Манас. Мана улма, сана салма. Сунас усал. Ура сырма манас мар. Анна, сана салам.

Х, х. Ах. Ух. Ху. Хал. Хам. Хур. Хыр. Хул. Хум. Хуш. Хура. Хула. Хурас. Сахал. Суха. Су-

хан. Хусан. Ухмах. Ырхан. Хур шывра. Аллу хура. Мулна сыхла. Хусан аван хула. Суха сухалама хама хуш. Хура лаша сухара.

П, п. Хуп. Лап. Сап. Хып. Сып. Пар. Пур. Пуса. Пыр. Пыл. Упа. Палан. Парас. Пасар. Хупас. Хыпас. Урапа. Шапа. Аппа. Хуплу. Хушпу. Хапха. Хупах уçал. Алса сыпас. Пасара ан пыр. Ху савса ху пыр. Пусса ан сур. Аппа, ыран пуса сарар. Ухмах хурапа шурра палламан.

Т, т. Ат. Ут. Ту. Ват. Тат. Вут. Тус. Туп. Тупа. Тупан. Тупас. Тура. Турат. Тула. Тав. Тар. Тарас. Тараса. Таса. Тына. Ан. Тун. Туна. Тунас. Тух. Тухар. Хут. Сутас. Сур. Сурас. Тута. Тутар. Апат. Аташ. Ватас. Утас. Ытам.

Апат. Салат. Хурт. Патша. Турта. Автан. Унтан. Ултав. Тус пулсан мул та пур. Ватта ырра хур.

Т̌, т̌. Вулат̌. Ларат̌. Тарат̌. Татат̌. Манат̌. Шырат̌. Варалат̌. Шавлат̌. Туртат̌. Т̌ыха. Ат̌а. Т̌ут̌т̌у.

К, к. Ак. Вак. Хак. Кас. Кат. Кар. Кан. Кул. Кур. Ката. Така. Такан. Кала. Такана. Купа. Капан. Кушак. Курак. Курас. Патак. Карта. Кашта. Калта. Пушмак. Салтак. Такмак. Калпак. Курка. Кукша. Кукка. Хура лаша акара. Така картара. Пушмака сапламалла. Мана канма пар. Шыврa рак пур. Ат̌а, Макар, упа курма. Кукка, мана халап каласа пар-ха.

Ӑ, ӑ. Ӑш. Ӑс. Ӑн. Ӑна. Ӑса. Ӑсан. Ырӑ. Атӑ. Утӑ. Улӑп. Улах.

Улăм. Сарă. Сăра. Сулă. Сăнă. Тăлă. Тапă. Касă. Пулă. Тулă. Шурă. Пусă. Пушă. Хушă. Пăтă. Тăла. Хăта. Пăс. Пăр. Тăр. Тăп. Тăм. Хăрăк. Курăк. Вăтăр. Вăкăр. Пăшал. Тăвăл. Тăвар. Пушăт. Кашăк. Кăвар. Кăтăк. Калăп. Тамăк. Хăмăш. Купăс. Пысăк. Шăпăр. Шăнăр. Шăтăк. Халăх. Такăр. Тапăр. Карăш. Лакăм. Кăшăл. Мăшăр. Тăлăх. Тăрăх. Кăкăр. Сăвăр. Кăмака. Кăвакал. Кăткă. Тутлă. Кăмрăк. Кăмпа. Сăпса. Вăрман. Купăста. Пултăран. Сакăлта. Кăнтăрла. Ылттăн. Саплăк. Мăшкăл. Сасартăк. Харсăр. Шăрпăк. Кашкăр. Кăшкăр. Кăтра. Шăлтăрма. Кантăр. Сăтăр ан тăвăр. Тăванупала аван пурăн. Сăмаха шухăшласа кала. Курнă ута ан хапсăн. Атă-

ла курмасăр аттăна ан хыв. Турра шанса тăр, хăвна ху та пăх. Сана Турă ăс панă. Кăк кăкла та, ана ту. Ырра курсан ырă пулăн, усала курсан, усал пулăн. Сăпса хытă сăхаҭ. Мана панăшăн сана Турă нумай патăр, тырру-пуллу аван пултăр.

И, **и**. Ир. Иш. Ил. Выр. Вир. Пыр. Пир. Çыр. Сир. Тир. Кин. Кил. Хыр. Хир. Шит. Вит. Илт. Ирт. Иван. Пир ансăр. Кил тăвăр. Усалтан пис, ырăран ан пис. Ивана сăкман вит, вăл шăннă. Пасара тух та, тир ил. Пăсасси тăвасси мар. Вутăн алли вăрăм. Иван, аҭа вир вырма.

Е, е. Есир. Епир. Етем. Ерех. Емел. Елек. Вите. Илем Валем. Вилет. Ирет. Пилеш. Сехет. Се-

репе. Шерепе. Перекет. Ерне. Атте. Анне. Инке. Инкек. Серте. Минтер. Тепре. Тепле. Иртет. Тенкел. Тискер. Ерешмен. Есир вир вырнӑ, епир хир курнӑ. Ерехе ан сӑхлан. Хирте апат тутлӑ. Епир тӑватӑ ернерен вулама пултарӑпӑр. Сысна хырӑмне ырашпӑсмасӗ тет. Хӑвӑнтан аслине хисепле. Етем тени мӑн кӑмӑллӑ ан пултӑр. Ваттисем калани вырӑна килет. Турӑран хӑрама хушнӑ, етемрен вӑтанма хушнӑ. Атте-анне сӑмахне итлес пулаӗ. Сыв пулӑр та пур пулӑр.

Ҫ, ҫ. Ус. Уҫ. Кас. Каҫ. Пус. Пуҫ. Сут. Ҫут. Сур. Ҫур. Сап. Ҫап. Сыр. Ҫыр. Су. Ҫу. Сул. Ҫул. Сум. Ҫум. Суха. Ҫуха. Сак. Ҫак. Ҫӑка. Сава. Ҫава. Сых. Ҫых. Ҫӑл. Ҫук.

Çăм. Çан. Çын. Çил. Çерем. Çаран. Çыран. Çиме. Çутă. Çурăм. Çылăх. Çăмах. Çăнăх. Çăвар. Çăмăл. Çерçи. Çырла. Çапла. Çурта. Çамрăк. Çăмарта. Çурла. Çарасерçи. Çăрттан. Виç. Куç. Аçа. Аçу. Калаç. Валеç. Хутаç. Шăвăç. Куçлăх. Ирçе. Пăрçа. Шăрçа. Укçа. Тарçă. Хурçă. Инçе. Çемçе. Çинçе. Çыру çыр. Каç пулнă, çурта çут. Çын хыçне ан тар. Çара çуна лашана çăмăл. Çăка çулçи семçе. Ытлашши ан калаç. Епир çула çăпата турăмăр. Çерем уçрăм, вир акрăм, ана вырма çын тытрăм. Çăхан арман çине çăмарта тунă. Çăм атă саран атăран çăмăлта та, çемçе те. Çула çереме çеçке илемлетет. Хырăм тутă та, куç выçă. Паракантан ил, çапакантан тар. Ырă çынпа паллаш, усал çынтан

тар. Çамрăк çыннăн çамрăк ăс. Ăсне пăх та, çине пăх. Çуркунне кун вăрăмланат҅ те, алă çитмест҅. Шывăн турат çук.

Ĕ, ĕ. Ĕç. Ĕм. Ĕне. Ĕнер. Ĕнен. Ĕмĕр. Ĕмĕт. Ĕлĕк. Есĕ. Епĕ. Тĕн. Тĕм. Тĕк. Пĕт. Тĕп. Кĕл. Кĕр. Çĕр. Хĕр. Çĕрĕ. Тĕрĕ. Пĕкĕ. Кĕвĕ. Кĕлет. Вĕçес. Хĕрес. Кĕтес. Çĕмел. Пĕлĕт. Тĕрĕс. Хĕрĕх. Сĕрĕм. Çĕрĕк. Çĕлĕк. Тĕлĕк. Тĕкĕл-тура. Сенĕк. Кĕрпе. Кĕлте. Лĕпке. Хĕлхем. Кĕреппле. Пĕлтĕр. Тинкĕле. Ĕмĕр сакки сарлака теççĕ. Турра асăнмасăр ĕçе ан тытăн. Мĕскĕн саплăк çине саплăк лартат҅. Çула çĕр кĕске, кун вăрăм. Епĕ те, есĕ те çын. Пирĕн Патша Питĕрте пурăнат҅. Сисекене симĕс курăк, сисменнине хытă курăк, теççĕ. Çула çимĕç хатĕрле, хĕ-

лĕн хырăмĕ пысăк. Кирек ăçта пырсассăн та икĕ алла пĕр ĕç, теççĕ. Ута çулаççĕ, вутта татаççĕ. Тиркекене тиркĕ тĕпĕ тивнĕ, теççĕ. Çынна хĕрхенекене Турă пăрахмасть. Çуккине Турăран ĕмĕтленĕр, пурришĕн Турра тав-тăвăр. Асли аслă пултăр, кĕçĕнни кĕçĕн пултăр. Хĕнсĕр ĕç пулмасть. Хĕлле çанталăк сивĕ. Турă пани тăранмаллăх, çын пани тутанмаллăх теççĕ. Ĕçе тĕлне пĕлсе ĕçле. Ĕмĕтĕн вĕçĕ-хĕрри çук. Мĕн кирлĕ çавă хаклă. Пĕлмерĕн—пĕр сăмах, пĕлтĕн—çĕр сăмах, теççĕ. Çилĕ кирек камăн та пул, ăна виçеллĕ тытас пулать. Ут вĕçернет—тыттарать, сăмах вĕçернет—тыттармасть. Кашăка ăсмассерен турам кĕмест. Мĕн акнă, çавă шăтать.

Ӳ, ӳ. Ус. Ӳс. Ут. Ӳт. Кул. Кӳл. Пус. Пӳс. Тус. Тӳс. Сут. Сӳт. Ҫӳс. Ҫӳҫ. Турĕ. Тӳрĕ. Тӳре. Ӳлĕм. Ӳкĕт. Ӳкĕн. Ӳкес. Кĕрӳ. Кĕтӳ. Тӳпе. Хӳме. Хӳре. Кӳме. Сӳре. Ҫӳпĕ. Тӳшек. Ҫӳлĕк. Пӳр. Пӳрт. Ӳркев. Хĕрӳ. Тӳме. Нӳхреп. Кӳкĕрт. Ҫӳпҫе.—Лаша кӳлме тăрсан та Турра асăн, теҫҫĕ. Кӳршӳ-аршупала тӳрĕ пурăн. Тура тӳрĕ пурăнакан ҫынна пăрахмасť. Хĕн куракан ҫынна Турă тӳсĕмлĕх патăр. Асаттене шыв ăсса патăм тă, вăл мана: пысăк ӳс, терĕ. Тӳресене Турă хунă. Халĕ тăвас ĕҫе ӳлĕме ан хăвар. Нӳхреп ҫула сивĕ, хĕлле ăшă. Ҫынтан тӳпеми илсессĕн, ху та тӳпеми пар. Турă ӳркенме хушмасť. Ӳпренĕн ĕмĕрĕ икĕ ерне. Турă пӳрменнине илес ҫук.

Типмен тырра пӳлмене ан хур. Ҫырӑва вӗренме ан ӳркен, ӳлӗм хӑвнах аван пулӗ. Улмана ӳссе ҫитмесӗр ан тат. Аҫуна-аннӳне хисепле, хӑвнах ырӑ пулӗ. Хытӑ ана-на тимӗр шӑллӑ сӳрепе сӳреҫҫӗ.

Ҭ, ҭ. Тар. Ҭар. Туп. Ҭуп. Тан. Ҭан. Тир. Ҭир. Тӗн. Ҭӗн. Ҭун. Ҭул. Ҭӑн. Ҭӑм. Ҭӳк. Ҭик. Ҭӗпӗ. Ҭӑлан. Ҭукун. Ҭакан. Ҭӑрӑш. Ҭӑваш. Ҭӗре. Ҭура. Ҭӗрес. Ҭӑкӑт. Ҭӑхӑ. Ҭуман. Ҭалӑш. Ҭӑмӑр. Ҭӗкеҫ. Ҭике. Ҭӗлӗм. Ҭухӑн. Ҭарак. Ҭӗрӗп. Ҭуста. Ҭӗлхе. Ҭӳреҭе. Ҭикмек. Ҭӗлпӗр. Ҭӑлха. Ҭавка. Аҭа, Аҭаш. Наҭар. Лаҭака. Каҭака. Улаҭа. Куҭан. Пӑҭӑр. Вуҭах. Ӳреҭе. Каҭҭӑ. Пиҭҭе. Маҭҭа. Мунҭала. Кӑмӑрҭак. Кӑвакарҭӑн. Турҭӑка. Карҭӑк. Шӑрҭӑк. Пӑрҭӑкан. Хурҭӑка. Тырӑ-пулӑ наҭар пулсассӑн

халăха хĕн. Ђас тунă ĕç тĕплĕ пулмаст̆. Иккĕн икерђĕ çиме аван тет, вун-иккĕн авăн çапма аван тет. Ђакакăн мен пур сăвви те пĕрре анђах. Пĕђĕкçĕ хуранăн патти тутлă. Лаша пуласси т̆ыхаран паллă, çын пуласси ађаран палла. Ђавса çывăх та çыртма çук. Çĕр сум укçу пулиђђен, çĕр тус пултăр. Турђăка пур çинђе никам та аллине вута ђикмĕ. Ђаплă çынна пур те паллаççĕ. Ашкăнакана ђар. Курман кăмака çинђе, куран Мускавра, теççĕ. Ат̆а, ађа, çырăва вĕренер. Укçа ђул кастарат̆.

Љ, љ. Ахаљ. Выља. Выљăх. Кукăљ. Шаљçа. Каљђа. Вăљђă. Укăљђа. Пыљђăк. Хăљђăк. Хупăљђа.— Кунта ан выља, выљас килсен тула тух. Выљăх-ђĕрлĕх алла пăхат̆. Кăçал çумăр çукалат̆-ха, Турă парсан тырă аван пулĕ

Ахаӆ ан тăр. Куҫа хăӆӆăк кĕрсен ӆас тухмасť. Укăӆӆаран тухрăм, утă ҫултăм, ҫырла ҫеҫки пуррине пĕлмерĕм; кĕрекене лартăм, шуť турăм, ваттисем пуррине пĕлмерĕм.

Ӈ, ӈ. Ӈаӈа. Мăкăӈ. Хуӈăм. Хуӈакам. Хуӈаҫа. Муӈӆа. Хуӈамăшĕ.—Кинĕсем хуӈашшĕпе хуӈамăшне итлесе пурăнни килĕшӳллĕ. Мăкăӈăн ӆеӆекĕ те пит илемлĕ, вăрри те тутлă.

Й, й. Уй. Туй. Май. Мăй. Пай. Кай. Вăй. Хăй. Нумай. Майра. Сайра. Кайра. Хăйра. Суйла. Ыйхă.

Йа. Йал. йар, йака, йапала, йалан, йашка, йасмăк, майа, кайа, мăйан, пуйан, туйа, майак, пайан, хайар, хăйар.

Йу. Йул, йут, йун, йур, йус, йупа, йумах, йурă, йумăҫ, йуман, йусман, йулташ, кайу, пайу, вăйу, туйу, йулхав.

Йы. Йытă, йывăр, йышăн, йысна, йыхрав, йывăç.

Йă. Йăх, йăла, йăмăк, йălă, йăваш, хăйăр, кайăк, пайăрка, мăйăр, шăйăр, йăлттăм. Шаннă хăвара кайăк çук, теççĕ.

Йе. йер, йепле, йеррипе, йенҫĕк, тийе, ҫейе, ҫийе, çийе.

Йў. Йўн, йўçĕ, йўтенĕ.

Йĕ. Йĕс, йĕм, йĕр, йĕтĕн, йĕтес, йĕтем, йĕрке, йĕпе, йĕнер, йĕнĕ, çийĕр, мейĕр, йĕртес, йĕлтĕр, йĕнерҫĕк, йĕрĕлҫе.

БУКВЫ, УПОТРЕБЛЯЕМЫЯ ВЪ ЧУВАШСКОМЪ УЗЫКѢ.

Аа, Уу, Ыы, Ăă, Ее, Ўў, Ии, Йй, Ĕĕ Вв, Лл, Ԓԓ, Мм, Нн, Ԋԋ, Рр, Кк, Хх, Шш, Сс, Çç, Тт, Ťť, Ҫҫ Пп.

2.

Йалан ăсна ç̈ӳресен, йалти ватă йатламаст̆. Йĕре-йĕре ĕçлекен кула-кула çийет, тет. Йулхава йалан уйав. Пуйанăн кушакĕ те кайак тытат̆, теççĕ. Ватта туйа кирлĕ, пĕђĕкçĕ ађана сăпка кирлĕ. Икĕ кайăка хăвалакан пĕрне те тытайман тет. Выртан каска мăкланнă, ç̈ӳрен каска йакалнă тет. Çар иртсессĕн паттăр нумай. Ваттисем калани вырăнлă, патша калани йурăхлă. Еç апат ыйтмаст̆, вăл хăй тăрантарт̆. Йывăç-çинђен улми айакка ӳкмест. Сăмса айĕнђи куранмаст̆, вăрман урли курăнат̆. Вăтанман йумăç пулнă тет, ӳркенмен ăста пулнă тет. Пысăк сăмах калиђђен пысăк ђĕлĕ çăкăр тыт. Пĕр кун кайас тесессĕн çиђĕ кунлăх çăкăр ил, теççĕ. Йыттăн хӳри кукăр, ăна шанма çук. Ут-ђăлхенĕн шăмми çук, ђăн сăмахăн суйи çук. Вăйăран вăкăр тухат̆. Çамрăкла вĕренеймесессĕн, ватăлсан вĕренме хĕн вара. Еçрен ан хăра, вăл хăй сантан хăратăр. Çынтан вăтанмасассăн, Турăран хăрамасассăн, пархатар курайман, теç-

ҫӗ ваттисем. Хурама пӗрни хӑй йеннеллех пӗрӗнет.

Урпа утмӑл кунта кӗрекене ларатӑ, теҫҫӗ. Кӑвакал кӳллине кура ҫӑматӑ. Хӑвӑн мулу ҫине шанса ан тӑр, вӑл манӑн ӗмӗре ситет-ха, тесе ан кала. Усал ан ту, хӑна та усал пулмӗ. Аптӑранӑ кӑвакал кутӑн ҫӑмнӑ тет. Кирлӗ мар катӑк пуртӑ та ӗмӗрте кирлӗ пулнӑ тет. Вӑйлӑ ҫынпа ан тавлаш, хӑҫан та пулсан сӑнӑн унӑн аллине кӗрсе ӳкмелле ан пултӑр. Ватӑ ҫерҫийе хывӑхпа улталаймӑн. Питӳ-куҫу илемсӗр пулсан куҫ кӗскине ан ӳпкеле. Куҫ умӗнҫе ан мухта, куҫ хыҫӗнҫе ан йатла. Халӑх суратӑ, кӳлӗ тӑватӑ, пӗҫҫен суратӑ, типсех пыратӑ. Вӑйран ытлашшине ан ҫӗкле, хӑвӑнтан пуйан, вӑйлӑ ҫынпа ан ҫыхлан. Ҫылӑхран ҫӗленрен тарнӑ пек тар: есӗ ун патне пырсассӑн, вӑл сана сӑхса пӑрахӗ. Пукрав иртсессӗн хура-кураксем пирӗн патӑмӑртан кӑнтӑрла йенне кайаҫҫӗ. Килте йытӑ пӑтратма пӗлмен, йалта йашка пӗҫернӗ тет. Тумла та ҫула шӑтаратӑ. Вӗлле хурҫӗ пӗҫҫен пыл пумайах тӑваймӗ. Хӗрхӗҫ (хытӑ) ҫынтан хӗл варринҫе те

пăр катăкĕ ыйтса илеймĕн. Кашкăр пулăшсассăн вăрăм тупа та лашана ӳкерĕ. Ђирлекен пур те вилмест. Ęçлекене Турă тăрантарать. Кил-çуртра кашăк-тирĕк шалтăртатмасăр пулмасть, теççĕ. Саншăн кашкăр та тутă пултăрђђĕ, сурăх та тĕрĕс пултăрђђĕ, теççĕ çынна. Тилĕ хăй тĕкнесӳçне вараламасть Тухман çын тухсан, тăман тухат тет. Çийесси çăмăл та, ĕçлесси йывăр. Ут тăвать те, вăкăр çийет. Ир тăракан тутă пулнă тет. Тыткала пĕлмен ал-ураăн ђĕрни вĕçне шăрпăк кĕнĕ тет. Тĕкĕннĕ выђăх тĕкне-çӳçне çинĕ тет. Ута пăхакан çурап çӳремен, ватта пăхакан выçă çӳремен, теççĕ. Çапа пĕлмен пушă хăйне çавăрăнса тивнĕ тет. Туман тыханăн пилĕкне ан хуç, теççĕ. Аш пулсан хуплу тăвăттăм та, çăнăх çук, тесе каларĕ тет ĕлĕк пĕри. Пĕрре улталăп, иккĕ те ултаăн, виççĕмĕшĕпђе макăрăн та вара, теççĕ Çăкăр-тăвар хире-хирĕç, теççĕ. Нумай пĕтĕ, сахал çитĕ, пĕрле пурăннине мĕн çитĕ! Йалта çерçи вилмест, теççĕ. Выççап çăкăр та тутлă, тăрансан ныл та йӳçĕ Йалтăртатакан йапала пур те ылттăн мар. Çу

каҫҫан вӑрмана ҫырла татма каймаҫҫӗ. Ҫӑкӑр хырӑм хыҫҫӑн ҫӳремест. Ӳпине тытмасӑр тирне ан сӳ. Ҫын аллинҗи кукӑљ пысӑккӑн курӑннӑ тет. Нумайа хапсӑнакан нимӗнсӗрӗх йулнӑ тет. Ахаљ тӑриҗҗен кӗрӗк аркине те пулин йӑвала, теҫҫӗ. Пӗр каснӑ җӗлле сыпӑҫтармалла мар вара. Ҫын ҫурӑмӗ ҫинҗи ҫӗклем ҫӑмӑл. Халӑх ҫӑварӗ хапха, теҫҫӗ. Пӗҗҗен автан ашӗ ҫиме анҗах аван, теҫҫӗ. Йытӑ мӑнтӑр та, ҫиме йӳрамаст, Җупрӑм, җупрӑм ҫитеймерӗм, хӑва ҫатан урлӑ каҫаймарӑм. Аҫта кайсан та аршӑнра тӑватӑ шит.

3.

УКӖТ. Таса, ырӑ ҫын пул. Турӑ ҫине шан, Ӑна пӗтӗм җӗрӳпе йуратса пурӑн. Турӑ ҫыннӑн мӗн тытнине-тунине мар, унӑн ӑшӗнҗи шухӑшне те пӗтӗмпех пӗлсе тӑрат, ҫавна ан ман. Туррӑ умӗнҗе пӗр пӗр ырӑ тусаӗҫҫӑн, пирӗн мухтанма кирлӗ мар. Санӑн мӗн пур телейӳ пурте Турӑран килет. Турӑ пулӑшмасӑр нимӗн те пулмаст. Турра йалан тавтуса пурӑн; ху җунна йаланах Тура пӑхӑнтарса тӑр. Ӗҫ тума тытӑнмассерен малтан Турра асӑн. Кӗлӗ вӑхӑтӗнҗе җиркӗве каймасӑр ан йул, кайсассӑн кӗлӗ пӗтмесӗр ан тух. Турӑран хӑра, патшана хисепле: патшана Турӑ лартнӑ. Турӑ лартман тӳре ҫук, пур

тӳресене те Турӑ лартнӑ. Патша ирӗкӗнҫен ан тух, вӑл кӑларнӑ йӑлана пӑхӑнса тӑр. Ватӑ ҫынсене, хӑвӑнтан аслисене хисепле, тантӑшусен умӗнҫе пуҫпа ан ҫӗкле; хӑвӑнтан кӗҫӗннисене пурне те кӑмӑллӑ пул. Священниксене, аҫуна-аннӳне, пуҫлӑхсене пур ырӑ ҫынсене те хисепле; вӗсенӗн сӑмахӗсенҫен ан тух. Хӑвна ырӑ сунакансемшӗн анҫах мар, хӑвӑн тӑшманусемшӗн те Турра кӗл-ту. Сана Турӑ усал тума ҫуратман, ырӑ тума ҫуратнӑ. Мӗн вӑйу ҫитнӗ таран ҫынсене ырӑ тума тӑрӑш. Пуринне те тӳрӗ пурӑн, пӗр ҫынпа та урлӑ ан пул. Пӗр-пӗр ҫын сана усал тӳсассӑн, есӗ ӑна каҫар; ху пӗр-пӗр ҫынна хурлантарсассӑн, ҫасрах килӗш унпа. Усал ӗҫ тума мар, усал сӑмах та ан калаҫ. Ваттисем калаҫнӑ ҫух вӗсен сӑмахне ан пӳл, пӗр ҫӗнмесӗр итлесе тӑр. Йапалана курнине-пӗр ан хапсӑн, ку манӑн пулинҫҫӗ, тесе ан шухӑшла. Ҫын йапалине ан вӑрла, хӑвӑн мӗн пуррипе тутӑ пул. Каланӑ сӑмахна тыт, Нихӑҫан та ан суйеҫтер. Найан ан пул, ӗҫҫен пул. Ӗҫлени Турра та йурӑхла, хӑвна та усӑлӑ.

Астӑвӑр, ырӑ ӗҫе ҫын умӗнҫе ан тӑвӑр. Есӗ ырлӑх туни ҫынна ан курӑнтӑр. Есӗ ырлӑх тунӑ ҫух сылтӑм аллу тунине сулахай аллу та ан систӗр. Хӑйне хӑй мала хуракан кайа йулӗ, хӑйне хӑй кайа хуракан малат ухӗ. Аслисем кӗҫӗн пулӗҫ, кӗҫӗннисем асла тухӗҫ, Хӑвӑнтан ыйтакана пар, кивҫен илес тейекентен пӑрӑнса ан ҫӳре. Ҫынна ан айӑплӑр, хӑвӑр та айӑплӑ пулмӑр. Ҫынна йепле айӑппа айӑплӑр, хӑвӑра та ҫав айӑппах айӑплӗҫ.

Ҫӗлхӳне-ҫӑварна усал сӑмахран, улталаса калаҫасран ҫар. Усалтан пӑрӑн, ырӑ ӗҫ тума тӑрӑш Ҫынпа хирӗҫ пулсассӑн, ырӑ ӑшӑ сӑмах кала. Пӗл-

мен çынна вĕрент, хуйхăлă çынна пусар. Çак сăмахсем тăрăх пурăнсассăн, есĕ ырă çын пулăн, сана никам та тивеймĕ; йулташусем, пĕлĕшусем пур те йуратĕç, курайман çынсем те нимĕн те тăваймĕç. сапăн пурăнăçу телейлĕ пулĕ вара. Турă айăпсăр çынна сыхлат, айăплине пĕтерет. Çынна хăвна ху йуратнă пек йурат. Хăвăра вĕрентекенсене итлесе пурăнăр, вĕсене пăхăнса тăрăр. Ватă çынтан ан кул: хамăр та ватăлмалла. Ватă шурă çÿçлĕ çын кĕрсĕссĕн уру çине тăр та, ăна хисеплесе вырăн пар. Ватă çынна сивĕ сăмах ан кала; çамрăксене ху тăванна вĕрентнĕ пек вĕрент; карђăксемпе ху аннÿне калаçнă пек калаç. Хăй тăванне курайман çын çынна вĕлерекенпе пĕрех. Аçу-аннÿнтен пиллĕх илме тăрăш: ашшĕ-амăшĕ пиллĕхĕ ађисенĕн пурнăçне малалла йарат: вĕсенĕн пиллĕхĕ вутра та çунмаст, шывра та путмаст. Ашшĕ-амăшне хисеплекен хăй те ађисен ÿссине курат.

КĔЛĔСЕМ. Ашшийĕн, Ывăлийĕн, Святой Сывлăшийĕн йађĕпе, амин.

Ей Турă, хĕрхенсем мана çылăхлă çынна.

Ей Турă, Турă Ывăлĕ, Інсус Христос! Хăвăн таса Аннÿпе, мĕн пур святой çынсем кĕл-тунипе çырлах пире, амин.

Мухтав Сана, Туррăмăр, мухтав Сана.

Ей çÿлти Патша, Есĕ ђупа лăплантаратăн, Есĕ тÿрĕ Сывлăш, Есĕ пур çĕрте те пур, Есĕ пурпе те нултаратăн, пур ырăлăх та Санран тухат, ђĕрĕлĕх те Есĕ паратăн: пирĕн ăша кĕрсе вырăнăç, пур усалтан та тасат пире, ырă Турă, пирĕн ђунсене çăл.

Святой Турӑ, Святой Хӑватлӑ, Святой Вилӗмсӗр, ҫырлах пире. (3 *хут*).

Мухтав Ашшӗне, Ывăлне, Святой Сывлӑшне, халӗ те, кирек хӑҫан та, ӗмӗр ӗмӗрех, амин.

Ђӑн таса Виҫ-ипостаҫлӗ Турӑ, Ху йатушӑн ҫырлах пире. Ей Турӑ, ҫылӑхран тасат пире; ей Патша, епир йӗркесӗр пурӑннине каҫар; ей Святой Сывлӑш, пирӗн вӑйсӑрлӑха тӯрлет.

Ей Турӑ, ҫырлах. (*3 хут*). *Мухтав*: *халӗ те*:

Ей ҫӯлти Аттемӗр, Санӑн йату хисеплентӗр, Санӑн патшалӑху килтӗр. Санӑн ирӗкӯ ҫӗр ҫинђе те ҫӯлти пекех пултăр; пайан пурӑнмаллӑх ҫăкăр пар пире; епир хамăра парӑмлӑ пулнисене каҫарнӑ пек пирӗн парӑмсене каҫар пире; ҫылӑха ан кӯрт пире, усалтан хӑтар пире.

Ей Турра ҫуратнӑ Хӗр, савӑн, Санпала Турӑ, тивлетлӗ Марія: Есӗ пур хӗр-арӑмсенђен те мухтавлӑ, Санран Ҫурални те мухтавлӑ, Есӗ пирӗн ђунсене Ҫăлакана ҫуратнӑ.

Ей Турӑ, етеммӯсене ҫăл, Хӑвӑн халӑхна ырӑ курмалла ту; ђӑн тӗне тытса тӑракан пирӗн Аслӑ Патшана НИКОЛАЙ АЛЕКСАНДРОВИЧА тӑшмансене ҫӗптерме вӑй-хӑват пар, патшалӑхна Хӑвӑн Хӗресӯ хӑвађӗпе усра.

Ей Турра ҫуратнӑ Хӗр, Сана асла хурса хисеплеме тӗрӗс тивӗҫлӗ, Есӗ пирӗн Туррӑн ӗмӗр мухтавлӑ таса Амӑшӗ: Есӗ Херувимсенђен те аслӑ, серафимсенђен те мухтавлӑ; Есӗ хӗр халлӗн Сӑмах Турра ҫуратнӑ, Есӗ Турӑ Амӑшӗ, Сана аслӑлатпӑр.

Ей мухтавлӑ Турӑ Амӑшӗ, Туррӑн ырӑ кӑмӑлне пирӗншӗн уҫсам, епир Сана шанса тӑракансем ан пӗ-

тер, Сан тăрăх хĕнреп хăтăлар: Христоса ĕненекен халăха Есĕ çăлса тăратăн.

Ей Турă, пурин те куçĕсем Сан çине ĕмĕтленсе пăхаççĕ, Есĕ пурне те кирлĕ вăхăтра çимĕç паратăп, Хăвăн кăмăлупа ырлăхлă аллуна уçса пур ҫĕрĕ ҫуна та ырăлăхна паратăн.

Тавта-пуç Сапа, пирĕн Турă Христос, Хăвăн çĕр çинҫи ырăлăхупа пире тăрантарнăшăн, çӳлти патшалăхна та кӳртмесĕр ан хăвар пире.

II. Русскій отдѣлъ.

Аа, Бб, Вв, Гг, Дд, Ее, Жж, Зз, Іі, Ии, Йй, Кк, Лл, Мм, Нн, Оо, Пп, Рр, Сс, Тт, Уу, Фф, Хх, Цц, Чч, Шш, Щщ, Ъъ, Ыы, Ьь, Ѣѣ, Ээ, Юю, Яя, Ѳѳ, Ѵѵ.

1) Звуковыя упражненія.

Па, пе, пи, пу, пы, пѣ, пя, ка, ке, ки, ко, ку, кѣ, та, те, ти, то, ту, ты, тѣ, тю, тя, ша, ше, ши, шо, шу, шѣ, са, се, си, со, су, сы, сѣ, сю, ся, ха, хе, хи, хо, ху, хѣ, ща, ще, щи, щу, ца, це, ци, цо, цу, цы, ча, че, чи, чо, чу.

Ба, бе, би, бо, бу, бы, бѣ, бя, га, ге, ги, го, гу, гѣ, да, де, до, ду, ды, дѣ, дю, дя, жа, же, жи, жо, жу, жѣ, за, зе, зи, зо, зы, зѣ, зю, зя, фа, фе, фи, фо, фу, фы.

Па, ба, пе, бе, пи, би, по, бо, пу, бу, пы, бы, пѣ, бѣ, пя, бя, ка, ха, га, ке, хе, ге, ки, хи, ги, ко, хо, го, ку, ху, гу, та, да, те, де, ти, ди, то, до, ту, ду, ты, ды, тѣ, дѣ, тю, дю, тя, дя, ша, жа, ше, же, ши, жи, шу, жу, са, за, се, зе, си, зи, со, зо, су, зу, сы, зы, сю, зю, ся, зя.

Папа, папе, папи, папу, папы, попа, попи, попу, попы, пупа, пупы, паки, пика, пики, пику, пока, поко, поку, пита, пито, питу, питы, пота, пате, пото, поту, пота, пути, путы, пыта, пыту, пята, пяти, паша, паши, пашу, пиши, пишу, поша, поши, пошу, паси, пасу, писа, писы, поса, посе, поси, посу, посы, паха, поха, похе, похи, похо, поху, пуха, пуху, пыха, пухи, капа, капе, капи, кипа, кипы, копа, копу, копо, купа, купи, кака, каки, како, каку, куку, кате, кати, каты, кату, кита, киту, киты, кота, коту, коты, кута, куты, каша, каши, кашу, кашѣ, коша, коше, кушу, каса, касу, киса, кису, коса, коси, косѣ, косы, куса, кусы, кусо, куси, киха, коха, куха, куху, тепе, типа, типу, топа, топо, тупа, тупу, тяпа, така, таки, таку, тика, тока, току, туки, тата, тита, титу, таша, ташу, тешу, теши, тише, тиши, туша, тушу, тесе, теса, тесу, тесы, туха, туху, тихо, тиху, тиха, тихи, тащи, тащу, теща, тещи, тоща, тощу, шипа, шипи, шипу, шипы, шака, шаки, шаку, шика, шику, шата, шату, шаты, шута, шуту, шаха, шиха, шуху, сипа, сипу, сыпа, сыпи, супа, супу, супы, сака, саки, саку, сока, соки, соку, суку, сати, сота, соту, соты, сыта, сыты, сыту, сята,

саша, саши, сашу, суша, суши, сушу, соса, соси, сосу, сосы, соха, сохи, сохѣ, суха, суху, сухо, сыха, хата, хата, хаты, хатѣ, хити, хота, хотѣ, хотя.

Баба, бабу, бабы, боба, бобу, бобы, бубе, бага, баго, бѣги, бѣгу, бога, бого, богу, бѣба, бѣдѣ, бѣду, бѣды, бода, буда, буде, буди, буду, бѣжа, бежи, бижа, божа, боже, божи, божу, бужу, буза, бузу, бузы, гиба, гибе, гиби, гоба, гобу, губа, губи, губу, губы, гага, гаги, гагу, гига, гиго, гигу, гуга, гугу, гада, гаду, гады, года, году, годы, гуда, гуду, гуды, гажу, гожа, гожу, гужа, гужи, гужу, газе, газу, газы, гуза, гузу, даба, добы, доба, добы, добу, доби, дуба, дубу, дубы, дыба, дыбу, дыбы, дага, дога, догу, дугу, дуги, дугу, дугѣ, дѣда, дѣду, дѣды, дода, доду, дуда, дуди, дядѣ, дядя, дядю, даже, дежа, дужи, дожи, доза, дозу, дозѣ, дозя, жаба, жабу, жабы, жига, жигу, жада, жида, жиду, жиды, жижа, жижу, жиже, заба, заби, забе, забо, забу, зоба, зобу, зобы, зуба, зубу, зубы, зыба, зыби, зяба, зага, заге, заги, заго, загу, зига, зигу, зада, заде, зади, задо, заду, зады, зида, зуда, зуди, зуду, зажа, зажи, зажу, зажо, заза, зазѣ, зази, зазю, зазя.

Поба, побе, поби, побу, побы, пѣга, пѣгу, пига, пога, погу, пуга, пуги, пада, паде, пади, паду, педа, пода, поди, подо, поду, поды, пуда, пуды, пяти, пожа, пожи, пожу, пужа, пыжи, пыжу, па̀за, пазу, пазы, поза, пози, позу, позы, позя, пуза, кабы, кубу, кубы, кида, киды, куда, кажи, кажу, каже, кожа, кожи, кожу, каза, казу, казы, коза, козу, кози, козѣ, таба, табу, тебѣ, тибы, тыбы, тага, тига, тога, тогу, туга, туги, тугу, тяга, тяги, тягу, туда, туды, тудѣ, тажа, тажу, тоже, тужа, тужу, тужи, тяжи, таза, тазу, тазы, туза, тузѣ, шиба, шиби, шибу, шуба, шубы, шубѣ,

шага, шаги, шагу, шига, шуга, себѣ, сиба, соба, собе, соби, собо, собу, собы, сяба, сада, сади, садо, саду, сады, садя, сода, соду, суди, суду, суды, сажа, сажѣ, сажи, сажу, сижу, сожа, сужу, саза, сиза, сизу, сизы, хода, ходи, ходу, ходы, худа, худу, худы, хижи, хожа, хоже, хожи, хуже, хозя.

Бака, бакѣ, баки, баку, бека, беке, беки, беку, бика, бока, боки, боку, бука, буки, буку, быка, быки, быку, бяка, бяку, бата, бате, бати, бато, бату, баты, батю, батя, бита, бите, биту, биты, бота, боту, боты, бута, буту, буты, быта, быти, быту, баса, басу, басы, бѣсу, бѣсы, боса, босо, босу, буса, бусы, баха, бахи, баху, беху, буха, буху, гапа, гапи, гапу, гипа, гипу, гопа, гика, гака, гаку, гука, гата, гати, гату, гаты, гета, гита, гиты, гота, готе, готи, гото, готя, гута, гуты, гуто, гаша, гаше, гашу, гиша, гоша, гошу, гуша, гуши, гаса, гасе, гасы, гаси, гасу, госу, гуса, гуси, гусы, гаха, гаху, гуха, гоху, гаща, гащи, гащу, гища, гоща, гущи, гущу, допа, допе, допу, допы, допи, допя, дупа, дупе, дика, дики, дику, дока, доку, дыка, дыки, дата, дате, дати, дату, даты, дета, дита, диту, диты, дитя, дѣти, дяте, даша, даши, дашу, душа, душу, души, душѣ, дыша, дыши, дышу, духа, духи, духу, дыха, дыху, жака, жаки, жука, жуку, жуки, жата, жато, жату, жаты, жито, жита, житу, жиха, жихи, жиху, жуха, жуху, запа, запе, запи, запо, запу, запы, зака, заки, зако, заку, зыка, зыку, зата, зате, зати, зату, заты, затю, затя, зятю, зята, заша, заше, заши, зашу, заса, засе, засп, засо, засу, засы, заха, захи, захо, заху.

Богъ, Госпо́дь, А́гнецъ, Богоро́дица, Арха́нгелъ, А́нгелъ, Херуви́мъ, Серафи́мъ, Апосто́лъ, Проро́къ,

Святи́тель, Рай, Іера́рхія, Епа́рхія, Священнослужи́тель, Патріархъ, Митрополи́тъ, Архіепи́скопъ, Архіере́й, Епи́скопъ, Пресви́теръ, Іере́й, Свяще́нникъ, Діаконъ.

Храмъ, Це́рковь, Алта́рь, Престо́лъ, Же́ртвенникъ.

Ски́нія, Скрижа́ль, Ковче́гъ, Ста́мна, Иконоста́съ, Ико́на, Крестъ, Плащани́ца, Дики́рій, Трики́рій, Кади́ло, Кади́льница, Ѳиміа́мъ, Паникади́ло.

Сосу́дъ, Дарохрани́тельница, Ди́скосъ, Поти́ръ, Звѣзди́ца, Лжи́ца, Копіѐ.

Фело́нъ, Са́ккосъ, Ри́за, Подри́зникъ, Стиха́ръ, Омофо́ръ, Епитрахи́ль, Ора́рь, По́ручи, По́ясъ, Орлецы́, Панагія, Ми́тра, Камила́вка, Скуфья́.

Би́блія, Ева́нгеліе, Апо̀столъ, Апока́липсисъ, Часосло́въ, Служе́бникъ, Кано̀нникъ, Тре́бникъ, моли́твенникъ, Окто́ихъ, Типико́нъ, Псалти́рь, Псало́мъ, Каѳи́зма, Литургія, Проскоми́дія, Часы́, Вѐче́рня, У́треня, Шестопса́лміе, Кано́нъ, Просфора́, Ми́ро, Еле́й.

Крещѐніе, Миропома́заніе, Причащѐніе, Покая́ніе, Елеосвяще́ніе, Бракъ, Свяще́нство.

Рождество̀ Богоро́дицы, Введе́ніе, Благовѣ́щеніе, Рождество̀ Христо́во, Срѣ́теніе, Креще́ніе, Входъ Госпо́день въ Іерусали́мъ, Воскресѐніе, Вознесе́ніе, Пятидеся́тница, Преображе́ніе, Успе́ніе, Воздви́женіе.

Воскресе́ніе, Понедѣ́льникъ, Вто́рникъ, Среда̀, Четве́ргъ, Пя́тница, Суббо́та.

Янва́рь, Февраль, Мартъ, Апрѣ́ль, Май, Іюнь, Іюль, А́вгустъ, Сентя́брь, Октя́брь, Ноя́брь, Дека́брь.

Святитель, Ликъ, Іерархія, Епархія, Священнослужитель. Патріархъ, Митрополитъ, Архіепископъ, Архіерей, Епископъ, Пресвитеръ, Іерей, Священникъ, Діаконъ.

Храмъ, Церковь, Алтарь, Престолъ, Жертвенникъ.

Скинія, Скрижали, Ковчегъ, Стамна, Иконостасъ, Икона, Крестъ, Плащаница, Дикирій, Трикирій, Кадило, Паникадило, Фиміамъ, Подсвѣчникъ.

Сосуды, Дарохранительница. Дискосъ, Потиръ, Звѣздица, Лжица, Копіе.

Фелонь, Саккосъ, Риза, Епитрахиль, Стихарь, Омофоръ, Епигонатій, Орарь, Поручи, Поясъ, Орлецъ, Палица, Митра, Панагія, Посохъ.

Служба Божія, Часословъ, Апостолъ, Евангеліе, Часословъ, Служебникъ, Евангеліе, Требникъ, Октоихъ, Минея, Псалтирь, Псалмы, Каѳизма, Литургія, Проскомидія, Часы, Вечерня, Утреня, Полунощница, Канонъ, Прокимень, Миро, Елей.

Крещеніе, Миропомазаніе, Причащеніе, Покаяніе, Елеосвященіе, Бракъ, Священство.

Рождество Богородицы, Введеніе, Благовѣщеніе, Рождество Христово, Крещеніе, Срѣтеніе, Входъ Господень въ Іерусалимъ, Воскресеніе, Вознесеніе, Пятидесятница, Преображеніе, Успеніе, Воздвиженіе.

Воскресеніе, Понедѣльникъ, Вторникъ, Среда, Четвергъ, Пятница, Суббота.

Январь, Февраль, Мартъ, Апрѣль, Май, Іюнь, Іюль, Августъ, Сентябрь, Октябрь, Ноябрь, Декабрь.

Въ книжныхъ магазинахъ

А. А. ДУБРОВИНА.

Коммиссіонера Императорскаго Казанскаго Университета и Управленія Московской Синодальной типографіи

въ Казани { 1) Воскресенская ул. д. Мартинсонъ
2) Гостиный дворъ № 1-й.

Между прочими имѣются въ продажѣ слѣдующія книги:

Разсказы изъ священной исторіи ветхаго и новаго завѣта. Молитвы, символъ вѣры, заповѣди, тропари двунадесятыхъ праздниковъ. Изд. 5-е. К. 900 г. ц. 15 коп.

Хĕн-хур куракан çынна Турă пăрахмаст. (Страждущаго человѣка Господь не оставляетъ). К. 900 г. ц. 5 к.

Аçăна-аннĕне хисепле, хăнан аван Пулĕ!... (Чти родителей, тебѣ же будетъ хорошо!) Каз. 900 г. ц. 5 к.

Сказаніе о чудотворной Смоленской Седміозерной иконѣ Божіей Матери и бывшихъ отъ нея чудесахъ. К. 94 г. ц. 15 к.

Казанская чудотворная икона Божіей Матери. Казань 900 г. ц. 5 к.

Просвѣщеніе христіанствомъ Казани и первый ея Архіепископъ Святитель Гурій. К. 900 г. ц. 5 к.

Складъ изданія „*Букварь для чувашъ*“ находится въ Казани, въ книжныхъ магазинахъ **А. А. Дубровина.**